

Binnen- en buitenschools taalcontact en het leren van Engels

MARJOLIJN VERSPOOR, KEES DE BOT & EVA VAN REIN

In verschillende internationale onderzoeken blijkt het niveau van Engelse taalvaardigheid van Nederlandse middelbare scholieren een van de hoogste van Europa. Vaak wordt geopperd dat een van de belangrijkste oorzaken daarvoor niet de school, maar het Engels in de media is. Voor veel Nederlandse leerlingen is Engels bijna een tweede in plaats van een vreemde taal. In hoeverre leren Nederlandse leerlingen Engels op school of door buitenschools contact met de moderne media? Er is een bijzondere groep Nederlandse leerders voor wie Engels wel een vreemde taal is: leerlingen van reformatorische scholen hebben om religieuze motieven nauwelijks of geen contact met het Engels. Achterblijvende eindexamenresultaten zijn voor verschillende reformatorische scholen een belangrijk motief geweest om tweetalig onderwijs te starten. De aanname was dat meer contact met Engels op school het gebrek aan contact buiten de school zou moeten kunnen compenseren. De vraag in dit artikel is in hoeverre het gebrek aan buitenschools contact met de taal gecompenseerd kan worden door tweetalig onderwijs, en in hoeverre buitenschools taalcontact een rol speelt in de taalverwerving van Nederlandse leerlingen.

In de toegepaste taalwetenschap wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen het leren van een tweede taal en het leren van een vreemde taal. Dat onderscheid gaat over de context waarin een taal geleerd wordt: een tweede taal wordt verworven in een setting waarin die taal de omgevingstaal is, terwijl een vreemde taal wordt verworven in een setting waarin de moedertaal van de leerders de omgevingstaal is. Voor het Engels is daarop de discussie ontstaan of die taal in Nederland puur als vreemde of ook enigszins als tweede taal geleerd wordt. De verschuiving van vreemde naar tweede taal reflecteert de steeds verder toenemende aanwezigheid van het Engels in de Nederlandse samenleving. Het Engels is alom tegenwoordig in het straatbeeld en in advertenties (Gerritsen, Van Meurs & Gijsbers, 2000), en allerlei internationaal georiënteerde instellingen gebruiken het Engels als lingua franca. Een voorbeeld hiervan is de faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen van de Universiteit Groningen, die onlangs aankondigde als eerste faculteit in Nederland voor alle vergaderingen over te gaan op het Engels als voertaal. Het motief hiervoor is tweeledig: er zitten steeds meer niet-Nederlandstalige studenten in vertegenwoordigende commissies,

en de faculteit en de universiteit willen een internationale sfeer uitdragen waarin buitenlanders zich thuis voelen. Politiek neutraal is deze ontwikkeling niet. Immers, tot op het niveau van de Tweede Kamer zijn er zorgen over de positie van het Nederlands als gevolg van de groei van het Engels. In een recent debat over subsidiëring van evaluatieonderzoek naar het aanbieden van onderwijs Engels in de eerste fase van het basisonderwijs, heeft een interessante coalitie van PVV en SP geprobeerd om officiële erkenning voor het onderwijs Engels in deze fase van de basisschool te verhinderen. De belangrijkste argumenten waren dat meer Engels minder Nederlands zou betekenen en dus een lagere taalvaardigheid in die taal, en dat buitenlandse kinderen toch maar beter eerst Nederlands kunnen leren. Uit recente onderzoeksgegevens blijkt geen ondersteuning voor deze argumenten, maar dat bleek in het debat niet van invloed.

Voor het voortgezet onderwijs is deze strijd intussen al een flink aantal jaren achter de rug. Bij de invoering van het tweetalig onderwijs (tto) werden wel vergelijkbare geluiden gehoord, maar die zijn onder druk van het eclatante succes van deze onderwijsvernieuwing verstomd. Het aantal tto-scholen is in 15 jaar opgelopen van 5 in de jaren 90 tot 115 in 2009. In zekere zin is deze grote groei opmerkelijk, want het niveau van taalvaardigheid in Engels blijkt in verschillende internationale onderzoeken zoals Bonnet (2004) en Berns, De Bot en Hasenbrink (2007) tot de hoogste van Europa te behoren. De algemene aanname is dat dit succes minder te maken heeft met de voortreffelijkheid van het Nederlandse taalonderwijs als wel met de positie van het Engels in Nederland en de mate van contact met die taal via de media. Voor de meeste leerders van het Engels is die taal een tweede taal die ze veel tegenkomen en waar ze veel van oppikken.

Er is echter een groep leerders voor wie

dit niet geldt en voor wie het Engels daarom nog meer een vreemde dan een tweede taal is. Leerlingen van reformatorische scholen hebben om religieuze motieven nauwelijks of geen contact met het Engels; ze worden niet geacht televisie te kijken of naar populaire muziek te luisteren. Dat dit directe gevolgen heeft voor hun ontwikkeling in het Engels blijkt, volgens de betreffende onderzoekerschool, uit de eindexamencijfers van deze leerlingen in vergelijking met het landelijke gemiddelde. Deze achterblijvende eindexamenresultaten zijn voor verschillende reformatorische scholen een belangrijk motief geweest om ook daar tto te starten. De aanname was dat meer contact met Engels op school het gebrek aan contact buiten de school zou kunnen compenseren. We kunnen nu de verwerving van het Engels als vreemde en tweede taal rechtstreeks met elkaar vergelijken, door leerlingen van een reformatorische school te vergelijken met leerlingen van een openbare school.

Dat is dan ook de vraag die centraal staat in het onderzoek waarover in dit artikel wordt gerapporteerd. Het is een vervolg op een eerder artikel (Verspoor, De Bot & Van der Heiden, 2007) waarin verslag werd gedaan van de ontwikkeling van luistervaardigheid in het derde jaar van een reformatorische en een openbare school. In het vervolgonderzoek zijn meer scholen betrokken en is een reeks van instrumenten voor de meting van taalvaardigheid gebruikt. Er worden vier groepen onderling vergeleken in het eerste en het derde jaar:

- REG/REF: Reguliere vwo-leerlingen aan een reformatorische school
- TTO/REF: tto-vwo-leerlingen aan een reformatorische school
- REG/OB: Reguliere vwo-leerlingen aan een openbare school
- TTO/OB: tto-vwo-leerlingen aan een openbare school

De kernvragen van het onderzoek zijn:

- In hoeverre speelt buitenschools taalcontact een rol in de taalverwerving van Nederlandse leerlingen (hiervoor kijken we naar verschillen tussen de REG/REF- en de REG/OB-groep), en
- In hoeverre kan de TTO/REF-groep het gebrek aan buitenschools contact met de taal compenseren door tweetalig onderwijs?

Opzet en uitvoering van het onderzoek

Het onderzoek was deels longitudinaal, deels cross-sectioneel: de leerlingen in het eerste en derde jaar zijn drie maal getest in de loop van het schooljaar, waardoor het mogelijk was om naar individuele ontwikkeling te kijken. Daarnaast zijn de leerlingen van het eerste en derde jaar met elkaar vergeleken.

We presenteren data van een reformato-
rische school met een tto- en een reguliere afdeling uit het oosten van het land en drie openbare scholen met tto- en reguliere afdelingen, twee daarvan in het midden van het land en een in het westen. De data zijn verzameld voor een groter project (OTTO) dat de effectiviteit van tweetalig onderzoek in kaart probeert te brengen. De gegevens die hier besproken zullen worden, betreffen leerlingen uit het eerste en derde jaar vwo.

Aan het begin van de studie zijn achtergrondgegevens van de leerlingen verzameld, inclusief hun antwoorden op *can-do statements*. Alle eerstejaars hebben aan het begin ook een leestoets gedaan om hun beginniveau vast te stellen. Verder zijn er drie keer per jaar vocabulairetoetsen en schrijfo-
drachten afgenomen. Alle gegevens zijn per computer verzameld in de computerzalen van de betreffende scholen onder begeleiding van de docenten. Omdat de toetsafname-momenten in het reguliere lesrooster moesten worden ingepast, hadden de docen-

ten een tijdsbestek van ongeveer twee weken waarin de toets werd afgenomen. Er was geen tijdslimiet voor de toets of opdrachten. Voor de schrijfo-
drachten was er een limiet van 150 woorden.

Onderzoeksinstrumenten aan het begin van het onderzoek

Citoscores

Om verschillen in schoolse vaardigheden te meten, hebben we de scores op de Cito-toets gebruikt. De groepen die in dit onderzoek onderzocht zijn, hadden allen scores op het hoogste niveau, met scores >535 tot een maximum van 550. Binnen scholen worden over het algemeen alleen de hoog scorende leerlingen (gewoonlijk >545) toegelaten tot het tweetalige programma, waardoor het te verwachten is dat er verschillen bestaan tussen de Citoscores van de reguliere en tweetalige leerlingen.

Achtergrondvragenlijst

Om vast te stellen hoeveel de leerlingen in contact komen met Engels en hoeveel ze gebruik maken van (Engelstalige) media werd een vragenlijst gebruikt, ontwikkeld door Berns et al. (2006). Deze vragenlijst bevatte ook vragen over motivatie en attitude ten aanzien van het Engels en andere achtergrondinformatie.

Can-do stellingen

Om vast te stellen hoe leerlingen hun eigen Engelse taalvaardigheid beoordelen, werd een zelfbeoordelingstest gebruikt. Deze zelfbeoordelingstest bestaat uit een aantal Can-Do stellingen die gerelateerd zijn aan de Can-Do schalen van het CEFR en variëren van niveau van A1 tot B2.

Leestest

Om de taalvaardigheid bij de start van het

voortgezet onderwijs te meten, werd bij de leerlingen van het eerste jaar een gestandaardiseerde leestest in Engels voor het basisonderwijs (Eibo) afgenomen.

Onderzoeksinstrumenten die drie keer per jaar zijn gebruikt

Woordenschattest

De receptieve woordenschatkennis van de leerlingen werd gemeten met de EFL-test (een ja/nee-test, ontworpen door Paul

Meara). Deze EFL-test bevat woorden uit verschillende frequentieniveaus en tevens een aantal pseudoworden. De leerlingen moesten voor elk woord aangeven of ze dit woord wel of niet kennen. Voor de eerstejaars leerlingen werd een test met woorden uit het 1000-2000 frequentieniveau gebruikt (120 woorden per test). Voor de derdejaars leerlingen werd bij de eerste twee metingen een test met woorden uit het 3000-4000 frequentieniveau (120 woorden per test) gebruikt en een langere test (180 woorden) uit het 3000-5000 frequentieniveau bij

MOMENT VAN AFNAME	JAAR	OPDRACHT
oktober 2007	1	Write a short story (\pm 150 words) about your new school, friends and teachers.
	3	Write a short story (\pm 150 words) about the most awful (or best) thing that happened to you during summer vacation. It does not have to be truthful.
februari 2008	1	Pretend you have a foreign pen-pal. Tell him/her about your favourite holiday and explain what you find so special about it. (\pm 150 words)
	3	Pretend you have just won 1000 euros. Write a short story (\pm 150 words) about what you would do with the money.
juni 2008	1	Write about the most awful (or best) thing that happened to you at school so far. It does not have to be truthful. (\pm 150 words)
	3	Pretend your school principal has stated that from now on anyone should wear a school uniform. Write him/her a short letter (\pm 150 words) to explain why you agree/do not agree with this new rule.

Tabel 1. Gebruikte schrijfo-
drachten

de derde meting. Voor het berekenen van de EFL-score werd de I_{5dt} scoremethode gebruikt, die compenseert voor 'gokgedrag'. Deze methode, ontwikkeld door Huibregtse, Admiraal & Meara (2002) produceert scores die variëren tussen 0 en 1.

Schrijftoets

Alle schrijfpoddrachten gingen over een persoonlijk onderwerp en namen over de jaren toe in moeilijkheid, maar waren ook steeds gemakkelijk genoeg voor de minder vaardige leerlingen. In tabel 1 zijn de schrijfpoddrachten te vinden. Bij het maken van de schrijftoets was er geen tijdslimiet, maar wel een limiet van 150 woorden vanwege de gebruikte computersoftware.

Aan elke tekst werd door een team van acht ervaren leraren Engels een holistische score gegeven. Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te waarborgen werd een nauwgezette beoordelingsprocedure uitgevoerd. De experts beoordeelden elk individueel eerst zes teksten om vast te stellen welke de sterkste en welke de minst sterke waren. Vervolgens werd elke set van zes teksten door de groep besproken totdat er consensus bereikt was. Deze besprekingen leidden tot de vaststelling van een aantal factoren die een rol leken te spelen in het vaststellen van het taalvaardigheidsniveau: vocabulairegebruik, complexiteit van zinnen, gebruik van Nederlandse woorden, gebruik van tijden, gebruik van

authentieke uitdrukkingen en accuraatheid. Nadat de groep het eens was geworden over de rangorde werden de teksten in voorlopige niveaus ingedeeld. Deze procedure werd herhaald tot er in totaal zeven taalvaardigheidsniveaus (0-7) vastgesteld waren. Vervolgens werden beoordelingscriteria vastgesteld om de beoordelaars te helpen de rest van de teksten te classificeren. Hierbij werden de belangrijkste taalaspecten toegepast die bij het beoordelen van de teksten naar voren waren gekomen.

Daarna werd de groep beoordelaars in twee groepen van vier ingedeeld, werden de voorbeeldteksten (eerst individueel) beoordeeld en werden vervolgens de scores onderling vergeleken. De score die door de meerderheid was gegeven, werd aangenomen en meningsverschillen werden door middel van discussie opgelost. Als een groep geen consensus kon bereiken over een score werd de andere beoordelaarsgroep geconsulteerd.

Resultaten achtergrondinformatie

Jaar 1

Om vast te stellen of buitenschools taalcontact invloed heeft gehad op de ontwikkeling van taalvaardigheid, moest er gecontroleerd worden voor andere variabelen zoals schoolse bekwaamheid, leesvaardigheid en motivatie/attitude. In tabel 2 zijn de gegevens over

	CITO-SCORE	LEES-SCORE	ZELF-BEOORDELING	MOTIVATIE ATTITUDE
TTO/REF	547	6,9	2,8	3,1
REG/REF	545	5,6	2,6	2,8
TTO/OB	547	7,8	3,2	3,2
REG/OB	544	6,1	2,9	3,0

Tabel 2. Scores eerstejaarsgroepen op Cito-toets, leestoets, zelfbeoordeling en motivatie/attitude

Citoscore, leesscore, zelfbeoordelingscore en motivatie/attitude van de vier eerstejaarsgroepen weergegeven.

Wat Citoscore betreft bestaan er geen significante verschillen tussen beide reguliere of tussen beide tweetalige groepen. Zoals verwacht waren er echter wel verschillen tussen de tweetalige en reguliere groepen: de REG/OB-groep heeft een significant lagere gemiddelde Citoscore dan zowel de TTO/OB-groep ($F(1, 159) = 18,82, p < 0,01$) als de TTO/REF-groep ($F(1, 116) = 13,58, p < 0,01$).

Hetzelfde geldt voor de leestesten. Er bestaan geen significante verschillen tussen beide reguliere of tussen beide tweetalige groepen. De TTO/OB-groep heeft echter een significant hogere score dan zowel de REG/OB-groep ($F(1, 98) = 17,73, p < 0,01$) als de REG/REF-groep ($F(1, 80) = 24,63, p < 0,01$).

Ook qua zelfbeoordeling zijn er enkele verschillen te zien. De REG/REF-leerlingen beoordelen zichzelf significant lager dan de REG/OB-groep ($F(1, 92) = 8,15, p < 0,01$). De TTO/OB-leerlingen beoordelen hun Engelse taalvaardigheid significant hoger dan zowel de REG/OB-groep ($F(1, 144) = 11,23, p < 0,01$) als de REG/REF-groep ($F(1, 94) = 29,95, p < 0,01$) en ook hoger dan de TTO/REF-groep ($F(1, 90) = 12,64, p < 0,01$). Er zijn geen

verdere verschillen in zelfbeoordeling.

Wat betreft motivatie/attitude bestaat er geen verschil tussen beide reguliere, noch tussen beide tweetalige groepen. Wel is er een significant verschil tussen de TTO/REF-groep en de REG/REF-groep ($F(1, 46) = 10,23, p < 0,01$) en een significant verschil tussen de TTO/OB-groep en zowel de REG/OB- ($F(1, 164) = 7,46, p < 0,01$) als de REG/REF-groep ($F(1, 100) = 27,54, p < 0,01$).

Zoals te zien is in tabel 3 is de correlatie tussen zelfbeoordeling en zowel de leestest als de motivatiescore redelijk hoog, wat suggereert dat zelfbeoordeling en taalvaardigheid redelijk sterk samenhangen. De relatie met motivatie is wel significant maar vrij zwak.

Samenvattend kunnen we stellen dat bij aanvang van het voortgezet onderwijs de twee reguliere groepen (REF-OB) redelijk gelijk zijn wat betreft schoolse bekwaamheid, leesscore en motivatie. Er bestaat een significant verschil in zelfbeoordeling. Hetzelfde kan gesteld worden met betrekking tot de twee tweetalige groepen (REF-OB); ook deze groepen zijn redelijk gelijk wat betreft schoolse bekwaamheid, leesscore en motivatie. Ook hier bestaat een significant verschil in zelfbeoordeling.

	LEESSCORE	ZELFBEOORDELING	MOTIVATIE
Leesscore	1	0,36 **	0,19 *
Zelfbeoordeling	0,36 **	1	0,35 **
Motivatie	0,19 *	0,35 **	1

* Correlatie is significant op het 0,05 niveau

**Correlatie is significant op het 0,01 niveau

Tabel 3. Correlaties zelfbeoordeling, leestoets en motivatietest in het eerste jaar

	CITOSCORE	ZELFBEOORDELING	MOTIVATIE/ATTITUDE
TTO/REF	547	3,2	2,9
REG/REF	544	2,9	2,9
TTO/OB	547	3,6	3,2
REG/OB	545	3,3	3,1

Tabel 4. Scores derdejaarsgroepen op Cito-toets, zelfbeoordeling en motivatie/attitude

Jaar 3

Om achtergrondinformatie bij de derdejaarsleerlingen vast te stellen, werden dezelfde meetinstrumenten gebruikt als bij de eerstejaarsleerlingen. De leestest werd echter niet afgenomen omdat deze te eenvoudig was voor de derdejaars. In tabel 4 zijn de derdejaarscores weergegeven.

Wat betreft Citoscores zijn er geen significante verschillen tussen de twee reguliere of tussen de twee tweetalige groepen. Zoals echter al te verwachten was, verschillen de reguliere groepen significant van de tweetaligen. De REG/REF-groep scoort significant lager dan de TTO/REF-groep ($F(1, 52) = 11,28, p < 0,01$) en de REG/OB-groep scoort significant lager dan de TTO/OB-groep ($F(1, 140) = 10,70, p < 0,01$).

Op de zelfbeoordelingstest scoort de REG/REF-groep significant lager dan de REG/OB-groep ($F(1, 96) = 12,43, p < 0,01$) en TTO/REF-groep ($F(1, 44) = 5,52, p < 0,05$). De TTO/REF-groep scoort significant lager dan de TTO/OB-groep ($F(1, 82) = 23,09, p < 0,01$). De REG/OB-leerlingen hebben eveneens een significant lagere score dan de TTO/OB-leerlingen ($F(1, 134) = 18,31, p < 0,01$).

Wat betreft motivatie bestaat er geen verschil tussen beide reguliere groepen, maar wel een significant verschil tussen beide tweetalige groepen. De TTO/OB-leerlingen heb-

ben een significant hogere score dan de REG/OB-groep ($F(1, 149) = 8,47, p < 0,01$) en de TTO/REF-groep ($F(1, 93) = 19,49, p < 0,01$). Er is ook een significante correlatie tussen zelfbeoordeling en motivatie in het derde jaar. ($r = 0,464, p < 0,01$).

Samenvattend kunnen we stellen dat er verschillen beginnen te ontstaan aan het begin van het derde jaar van het voortgezet onderwijs. De reguliere groepen komen overeen wat betreft schoolse bekwaamheid, maar zijn significant verschillend wat betreft zelfbeoordeling. De tweetalige groepen komen overeen wat betreft schoolse bekwaamheid, maar verschillen van elkaar in zelfbeoordeling en motivatie/attitude.

Buitenschools contact met Engels

De vragenlijst (zie de bijlage) betreffende buitenschools contact bevatte een lange lijst van mogelijke bronnen van contact zoals familie, vrienden, boeken, media. Een factoranalyse (zie tabel 5) leidde tot een 3-factoren-oplossing waaruit drie types contact te herleiden waren: (1) populaire media (films, muziek), (2) traditionele media (boeken, spraak op de radio) en (3) persoonlijk contact.

De statistische analyse van de resultaten (zie tabel 6) bevestigt onze hypothese dat de reformatorische groepen significant minder buitenschools contact met Engels hebben dan

	FACTOR 1 populaire media	FACTOR 2 traditionele media	FACTOR 3 persoonlijk contact
Ouders/verzorgers	-0,031	0,097	0,794
Broers/zussen	-0,003	0,218	0,758
Vrienden	0,183	0,278	0,630
Muziek op de radio	0,742	0,115	0,046
Spraak op de radio	0,190	0,621	0,188
Televisie	0,821	-0,025	0,123
Cd's/mp3's	0,827	0,084	0,043
Bioscoop	0,801	0,092	-0,078
Kranten	-0,265	0,809	0,096
Tijdschriften	0,154	0,782	0,123
Boeken	0,128	0,558	0,237
PC	0,351	0,341	0,209

Tabel 5. Drie-factoren oplossing voor buitenschools contact met Engels

	BUITENSCHOOLS CONTACT	POPULAIRE MEDIA	TRADITIONELE MEDIA	PERSOONLIJK CONTACT
TTO/REF	1,99	2,06	1,83	2,08
REG/REF	2,08	2,37	1,77	1,98
TTO/OB	2,47	3,24	1,82	2,06
REG/OB	2,43	3,22	1,79	1,97

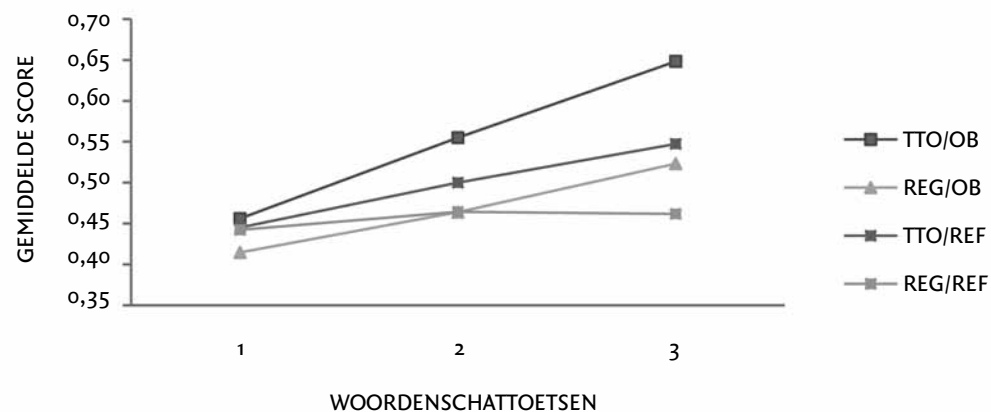
Tabel 6. Buitenschools contact eerste en derde jaar

de niet-reformatorische. De TTO/REF-groep scoort significant lager dan de TTO/OB-groep ($F(1, 191) = 50,89, p < 0,01$). De REG/REF-groep scoort significant lager dan de REG/OB-groep ($F(1, 219) = 20,93, p < 0,01$). Van de drie factoren is er echter alleen een significant verschil tussen de groepen op de factor 'populaire media'. De TTO/REF-groep scoort significant lager dan de TTO/OB-groep ($F(1, 195) = 152,36, p < 0,01$) en de REG/REF-groep scoort significant lager dan de REG/OB-groep ($F(1, 224) = 76,67, p < 0,01$).

Resultaten taalvaardigheidsontwikkeling

Eerste jaar

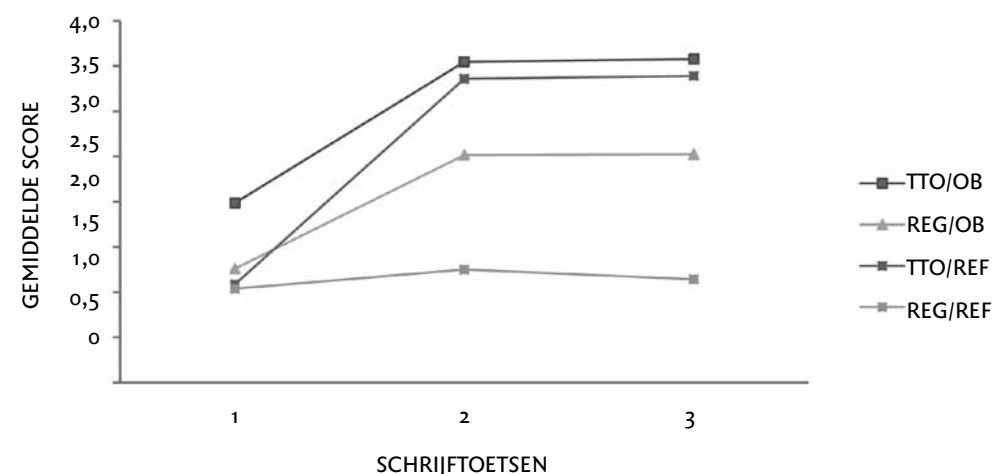
Zoals eerder vermeld werd het taalvaardigheidsniveau drie keer per jaar gemeten door middel van een woordenschattoets en een schrijftoets. In figuur 1 worden van alle groepen de woordenschatcores op de eerstejaars-toetsen weergegeven.

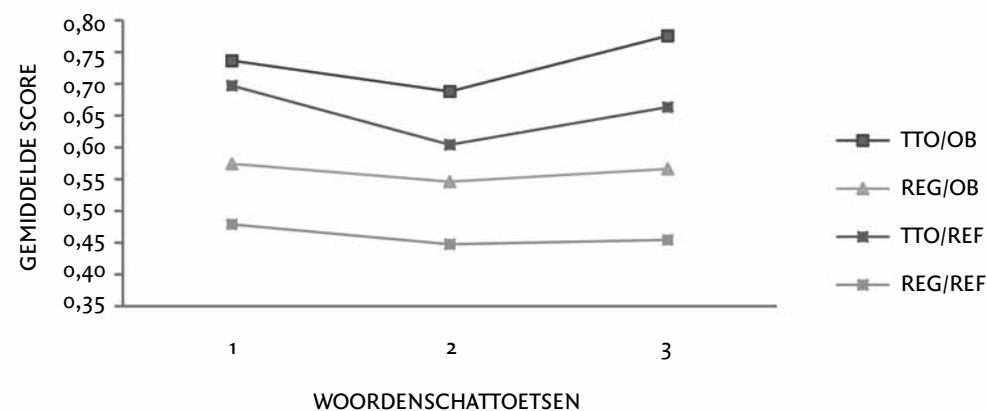
Figuur 1. Woordenschatcores eerste jaar

Aan het begin van het eerste jaar zijn er geen significante verschillen tussen de beide reguliere, noch tussen de beide tweetalige groepen. Gedurende het eerste jaar zijn er geen significante verschillen tussen de beide reguliere groepen. De tweetaligen lijken hoger te scoren dan de regulieren gedurende het gehele eerste jaar, en de niet-reformatorische groep lijkt beter te presteren dan de reformatorische. Er bestaat echter alleen een significant verschil tussen de TTO/OB-groep en de andere groepen; op de tweede test scoort zij significant hoger dan de REG/OB-groep ($F(1, 139) = 11,67, p < 0,01$) en de REG/REF-groep ($F(1,94) = 6,19, p < 0,01$) en op de laatste test scoort ze hoger dan alle andere groepen, inclusief de TTO/REF-groep ($F(1, 87) = 6,15, p < 0,05$).

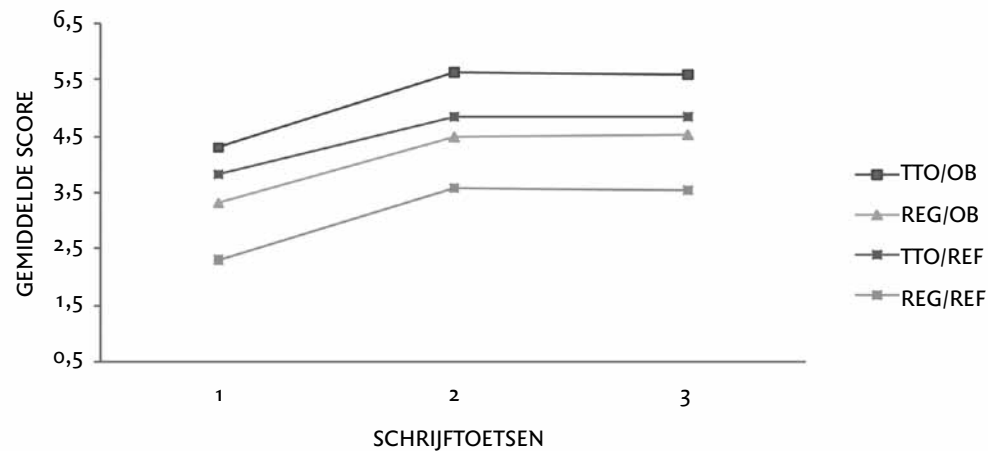
Figuur 2 laat zien dat in het begin van het eerste jaar er geen significante verschillen bestaan tussen de twee reguliere groepen, maar er is een significant verschil tussen de beide tweetalige groepen. Op de eerste test scoort de TTO/OB-groep significant hoger

Figuur 2: Schrijfscores eerste jaar

Figuur 3. Woordenschatcores derde jaar

Figuur 4. Schrijfscores derde jaar

dan alle andere groepen, inclusief de TTO/REF-groep ($F(1, 91) = 15,37, p < 0,01$).

Op de tweede en derde test scoort de REG/REF-groep significant lager dan de REG/OB-groep ($F(1, 82) = 47,10, p < 0,01$). Er is geen significant verschil tussen beide tweetalige groepen. De beide tweetalige groepen hebben echter een hogere score dan de reguliere op de tweede test (TTO/REF scoort significant hoger dan REG/REF ($F(1, 47) = 126,48, p < 0,01$). TTO/OB scoort significant hoger dan REG/OB ($F(1, 135) = 42,27, p < 0,01$) en op de derde schrijftoets (TTO/REF scoort significant hoger dan REG/REF ($F(1, 42) = 145,23, p < 0,01$). TTO/OB scoort significant hoger dan REG/OB ($F(1, 132) = 46,75, p < 0,01$).

Derde jaar

In het derde jaar werden vergelijkbare toetsen afgenomen als in het eerste jaar, maar

dan op een hoger niveau. Op drie tijdstippen gedurende het jaar werden een woordenschattoets en een schrijftoets afgenomen. In figuur 3 staan de woordenschattoetsen van de vier groepen op de derdejaarsstoetsen weer gegeven.

In het derde jaar scoort de REG/REF-groep significant lager dan de REG/OB-groep op alle drie de toetsen; F-waarden liggen tussen $F(1, 90) = 9,22$ en $F(1, 103) = 9,96, p < 0,01$ op alle drie toetsen. De TTO/REF-groep scoort tevens hoger dan de TTO/OB-groep op de derde toets ($F(1, 86) = 14,8, p < 0,01$).

Ook voor schrijfvaardigheid werden de derdejaarsleerlingen drie keer getest. In figuur 4 staan de uitkomsten van deze toetsen voor de vier groepen.

Opnieuw scoort de REG/REF-groep significant lager dan de REG/OB-groep op alle drie de toetsen (F-waarden variëren van $F(1, 103) = 23,58$ op de tweede, tot $F(1, 90) = 25,55$ op

JAAR 1 REGULIEREN	MOMENT 1		MOMENT 2		MOMENT 3	
	W.schat	Schr	W.schat	Schr	W.schat	Schr
Populaire media	-0,002	0,275**	0,067	0,409**	0,097	0,409**
JAAR 1 TWEETALIGEN	MOMENT 1		MOMENT 2		MOMENT 3	
	W.schat	Schr	W.schat	Schr	W.schat	Schr
Populaire media	0,110	0,346**	0,201	0,148	0,238*	0,227*

* Correlatie is significant op het 0,05 niveau

**Correlatie is significant op het 0,01 niveau

Tabel 7. Correlaties PopMedia en taalvaardigheid eerste jaar

JAAR 3 REGULIEREN	MOMENT 1		MOMENT 2		MOMENT 3	
	W.schat	Schr	W.schat	Schr	W.schat	Schr
Populaire media	0,160	0,360**	0,305**	0,336**	0,251*	0,360**
JAAR 3 TWEETALIGEN	MOMENT 1		MOMENT 2		MOMENT 3	
	W.schat	Schr	W.schat	Schr	W.schat	Schr
Populaire media	0,348**	0,184	0,335**	0,336**	0,478**	0,371**

* Correlatie is significant op het 0,05 niveau

**Correlatie is significant op het 0,01 niveau

Tabel 8. Correlaties PopMedia en taalvaardigheid derde jaar

de derde toets, $p < 0,01$ op alle drie de toetsen.) De TTO/REF-groep scoort significant lager dan TTO/OB op de tweede en derde toets (F-waarden zijn respectievelijk $F(1, 91) = 10,94$ en $F(1, 89) = 10,39$, $p < 0,01$ in beide gevallen).

De REG/REF-groep scoort ook significant lager dan de TTO/REF-groep op alle toetsen (F-waarden liggen tussen $F(1, 50) = 25,48$ op de laatste, en $F(1, 51) = 52,23$ op de eerste toets, $p < 0,01$ op alle drie de toetsen). De REG/

OB-groep scoort significant lager dan TTO/OB gedurende het hele jaar (F-waarden variëren van $F(1, 131) = 28,53$ op de eerste, tot $F(1, 139) = 50,99$ op de tweede toets, $p < 0,01$ op alle drie de toetsen).

Ten slotte hebben we gekeken in welke mate in zowel jaar 1 als jaar 3 de mate van taalcontact met moderne media correleert met de taalvaardigheidsscores. We verwachtten dat de correlaties over de tijd sterker zouden worden vanwege een dynamische interactie: hoe

	ACHTERGROND	MOMENT 1	MOMENT 2	MOMENT 3
REGULIEREN				
Jaar 1 REG/REF vs. REG/OB	Cito Lezen *Zelfbeoordeling Motivatie	Woordenschat Schrijven	Woordenschat *Schrijven	Woordenschat *Schrijven
Jaar 3 REG/REF vs. REG/OB	Cito *Zelfbeoordeling Motivatie	*Woordenschat *Schrijven	*Woordenschat *Schrijven	*Woordenschat *Schrijven
TWEETALIGEN				
Jaar 1 TTO/REF vs. TTO/OB	Cito Lezen *Zelfbeoordeling Motivatie	Woordenschat *Schrijven	Woordenschat Schrijven	*Woordenschat Schrijven
Jaar 3 TTO/REF vs. TTO/OB	Cito *Zelfbeoordeling *Motivatie	Woordenschat Schrijven	Woordenschat *Schrijven	*Woordenschat *Schrijven

* Significant verschil

Tabel 9. Overzicht van de verschillen tussen reguliere en tweetalige groepen

	ACHTERGROND	MOMENT 1	MOMENT 2	MOMENT 3
Jaar 1 TTO/REF vs. REG/OB	*Cito Lezen Zelfbeoordeling Motivatie	Woordenschat Schrijven	Woordenschat *Schrijven	Woordenschat *Schrijven
Jaar 3 TTO/REF vs. REG/OB	*Cito Zelfbeoordeling Motivatie	*Woordenschat Schrijven	Woordenschat Schrijven	*Woordenschat Schrijven

* Significant verschil

Tabel 10. Overzicht van de verschillen tussen tweetalige reformatorische en reguliere niet-reformatorische groepen

vaardiger een leerling is, hoe meer deze waarschijnlijk luistert naar songteksten en spraak in film, wat leidt tot meer opbrengst van dit contact. Tabel 7 toont dat er in het eerste jaar voor de reguliere groepen alleen sterkere correlaties bestaan aan het einde van het jaar en alleen voor schrijfvaardigheid. Met andere woorden, er bestaat een significante correlatie tussen hun productieve vaardigheden en de hoeveelheid contact die ze hebben met populaire media. Voor de tweetalige groepen zien we het tegengestelde effect; aan het begin is de correlatie tussen schrijfvaardigheid en contact met populaire media sterker dan aan het eind van het jaar.

Als we naar de correlaties voor de derdejaarsmetingen kijken (zie tabel 8), zien we dat de correlaties tussen populaire media en taalvaardigheid significant blijven, maar dat dit niet alleen de productieve vaardigheid maar ook de receptieve vaardigheid (vanaf moment 2) betreft.

Samenvattend kunnen we stellen dat in het derde jaar de reguliere reformatorische groe-

pen significant slechter scoren op alle taalvaardigheidstesten dan de niet-reformatorische. De tweetalige reformatorische groepen scoren net zo hoog als de niet-reformatorische reguliere groepen, maar niet zo goed als hun tweetalige tegenhangers op de derde woordentoets en op de tweede en derde schrijftoets. De correlaties tussen contact met media en de taalvaardigheidsscores laten zien dat de interactie tussen mediacontact en taalvaardigheid met de tijd verandert. Eerst zijn er hogere correlaties met de productieve vaardigheid (schrijven). Pas in het derde jaar begint er ook een significante correlatie te ontstaan met de receptieve vaardigheid (woordenschat).

Conclusies

In deze bijdrage wordt gerapporteerd over een vergelijkende studie van reformatorische en niet-reformatorische leerlingen in zowel tweetalige als reguliere programma's:

Regulier Reformatorisch versus Regulier Openbaar en Tweetalig Reformatorisch versus Tweetalig Openbaar. Het doel van dit onderzoek was nagaan in hoeverre de REG/REF-groep verschilt van de REG/OB-groep en in hoeverre de TTO/REF-groep kan compenseren voor het gebrek aan mediacontact.

Onze verwachting dat de reformatorische groepen minder mediacontact hadden dan de niet-reformatorische leerlingen is zeker bevestigd. De reformatorische leerlingen hadden significant minder contact met populaire media. Bij aanvang van het voortgezet onderwijs hadden de reformatorische leerlingen echter op geen van de objectieve metingen (behalve schrijfvaardigheid bij de tweetalige groep) een lagere score dan de niet-reformatorische leerlingen. Tabel 9 toont wanneer en hoe de reformatorische groep significant van de openbare groepen verschilt in deze semi-longitudinale studie. Significante verschillen worden aangegeven met een asterisk.

De voornaamste bevinding is dat het gebrek aan taalcontact via de media op lange termijn invloed heeft op de zich ontwikkelende taalvaardigheid van deze leerlingen. Hoewel de REG/REF-leerlingen zichzelf lager beoordelen op Engelse taalvaardigheid dan de REG/OB-groep, zijn er geen verschillen wat betreft woordenschat. Wel beginnen er op de tweede test verschillen te ontstaan wat betreft de schrijfscores. In het derde jaar scoort de REG/REF-groep significant lager op zelfbeoordeling en op alle woordenschat- en schrijftoetsen.

De TTO/REF en TTO/OB-groepen verschillen eerst op schrijfvaardigheid. Maar aangezien dit verschil tussen de tweede en derde test verdwijnt, nemen we aan dat dit een gevolg is van het feit dat we niet alle studenten meteen na de start van het voortgezet onderwijs konden testen (in sommige gevallen werd de eerste test een maand of 2 maanden later afgenomen). Als we dus de eerste schrijftoets negeren, zien we dat de TTO/

REF-leerlingen zichzelf lager beoordelen dan de TTO/OB-leerlingen en dat echte verschillen pas op de derde woordenschattoets in het eerste jaar verschijnen. In het derde jaar beoordeelt de TTO/REF-groep zichzelf lager en is ze minder gemotiveerd, maar pas aan het einde van het derde jaar loopt deze groep weer achter op de TTO/OB-groep.

We mogen concluderen dat het gebrek aan mediacontact effecten heeft op de taalvaardigheidsniveaus van de reformatorische leerlingen, maar afhankelijk van wat er precies gemeten wordt (woordenschat of schrijfvaardigheid) zijn deze effecten op verschillende momenten zichtbaar. Bij de eerstejaars leerlingen zijn de verschillen het eerst te zien bij de productieve vaardigheid (schrijven). Tegen de tijd dat ze het derde jaar bereiken, scoren ze lager op zowel de receptieve als de productieve vaardigheid.

De tweede onderzoeksvraag was in welke mate het tweetalige programma op de reformatorische school kan compenseren voor het gebrek aan contact met Engels. In tabel 10 worden de beide groepen vergeleken. Significante verschillen zijn aangegeven met een asterisk, maar ditmaal in het voordeel van de TTO/REF-groep, die hoger scoort dan de REG/OB-groep.

We kunnen concluderen dat de TTO/REF-groep de REG/OB-groep zonder twijfel kan bijhouden en zelfs beter scoort op de schrijftoetsen in het eerste jaar en de woordenschattoets in het derde jaar. Het tweetalige programma op de reformatorische school is er klaarblijkelijk in geslaagd om het gebrek aan contact met populaire media in de eerste drie jaar te compenseren. Interessant om te onderzoeken is of dit voordeel in de tijd behouden blijft. De betreffende school is van mening dat hun tweetalige groepen nu net zo hoog scoren als de reguliere niet-reformatorische groepen op het centrale examen.

Een laatste observatie is dat onze bevindingen het idee lijken te ondersteunen dat

taalcontact geen statische variabele is in de zin dat het gelijk blijft in de tijd, maar dat er sprake is van interactie met taalvaardigheid: als de taalvaardigheid hoger is, wordt de effectiviteit van buitenschools taalcontact ook hoger. Idealiter zouden veranderingen in taalcontact in onderzoeken zoals deze continu gemeten moeten worden, maar de moeilijkheid van het meten van taalcontact is berucht en voortdurende meting maakt dit zelfs nog ingewikkelder.

NOOT

Het OTTO-project is bekostigd door het ministerie van OC&W, het Europees Platform en het Netwerk van TTO scholen. Het rapport is te vinden op de website van het Europees Platform. Zie ook: <www.earlybirdie.nl/nieuws/205/vvto-debat_in_tweede_kamer>.

LITERATUUR

- Berns, M., de Bot, K., & Hasenbrink, U. (2006). *English, media and youth in Europe*. New York: Kluwer.
- Bonnet, G. et al. (2004). *The assessment of pupils' skills in English in eight European countries 2002*. Parijs: European Network of policy makers for the evaluation of education systems.
- Gerritsen, M., Korzilius, H., van Meurs, F., & Gijsbers, I. (2000). English in Dutch Commercials: Not understood and Not appreciated. *Journal of Advertising Research*, 40(4), 17-34.
- Huibregtse, I., Admiraal, W. & Meara, P. (2002). Scores on a yes-no vocabulary test: correction for guessing and response style. *Language Testing* 19(3), 227-245.
- Verspoor, M., de Bot, K. & van der Heiden, F. (2007). Engels in het voortgezet onderwijs, de rol van buitenschools taalcontact. *Levende Talen Tijdschrift* 8(3), 3-10.

Marjolijn Verspoor is werkzaam als universitair hoofddocent toegepaste taalwetenschap aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zij doet en begeleidt onderzoek naar tweedetaalverwerving. Op dit moment richt zij zich o.a. op de verschillen en overeenkomsten van leerlingen aan reguliere en TTO scholen.

E-mail: m.h.verspoor@rug.nl

Kees de Bot is werkzaam als hoogleraar toegepaste taalwetenschap en vice-dekaan onderzoek aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zijn onderzoek richt zich op vormen van meertaligheid en verwerving en verlies daarvan.

E-mail: c.l.j.de.bot@rug.nl

Eva van Rein is recent afgestudeerd in de Master Toegepaste Taalwetenschap.

E-mail: evan_rein@hotmail.com

BIJLAGE

Vragenlijst

De vragen hieronder gaan over de Engelse taal. We willen graag weten hoe vaak je met deze taal in aanmerking komt en wat je ervan vindt.

Het is GEEN taaltoets of proefwerk waar je een cijfer voor krijgt. Beantwoord de vragen zo eerlijk mogelijk. Je antwoorden blijven natuurlijk anoniem. Alleen de onderzoekers zullen deze onder ogen krijgen.

1. Heb je Engels gehad op de basisschool?	Ja/Nee
2. Zo ja; hoeveel jaar heb je Engels gehad op de basisschool?	☐ 1-2 jaar
☐ 3-4 jaar
☐ 5-6 jaar
☐ weet ik niet
3. Heb je verder nog een cursus Engels gehad in Nederlands?	☐ Ja/Nee
4. Zo ja; hoeveel uur in totaal ongeveer?	_____
5. Volg je op dit moment een cursus Engels buiten school?	Ja/Nee
6. Heb je wel eens een cursus Engels gevolgd in het buitenland?	Ja/Nee
7. Zo ja; hoeveel uur in totaal ongeveer?	_____
8. Heb je wel eens bijles Engels gehad?	Ja/Nee
9. Zo ja; hoeveel uur in totaal ongeveer?	_____
10. Heb je op dit moment bijles Engels?	Ja/Nee
11. Ben je wel eens op vakantie geweest in een land waar je Engels moest gebruiken om jezelf verstaanbaar te maken?	Ja/Nee
12. Zo ja, in welke landen ben je geweest en hoeveel weken in totaal ongeveer?	

De volgende vragen gaan over hoe goed je naaste familieleden het Engels beheersen.

1=heel goed; 2=goed; 3=redelijk; 4=matig; 5=slecht; 6=heel slecht; 7=niet; 8= niet van toepassing

13. Mijn vader/verzorger beheerst het Engels	1 2 3 4 5 6 7 8
14. Mijn moeder/verzorgster beheerst het Engels	1 2 3 4 5 6 7 8
15. Mijn broer/zus (nr. 1) beheerst het Engels	1 2 3 4 5 6 7 8
16. Mijn broer/zus (nr. 2) beheerst het Engels	1 2 3 4 5 6 7 8
17. Mijn broer/zus (nr. 3) beheerst het Engels	1 2 3 4 5 6 7 8
18. Mijn broer/zus (nr. 4) beheerst het Engels	1 2 3 4 5 6 7 8

Hoe oud zijn je broers en zussen (als je geen broers en zussen hebt, ga dan door naar vraag 23)

19. De leeftijd van broer/zus nr. 1 is _____
20. De leeftijd van broer/zus nr. 2 is _____
21. De leeftijd van broer/zus nr. 3 is _____
22. De leeftijd van broer/zus nr. 4 is _____

De volgende vragen gaan over welke media je thuis ter beschikking hebt, welke je zelf gebruikt en hoe vaak.

23. Ik heb thuis beschikking over (meer antwoorden mogelijk)	☐ dvd-speler
☐ cd's
☐ mp3-speler/discman
☐ computer
24. Ik maak zelf gebruik van (meer antwoorden mogelijk) (ook als je ze thuis niet ter beschikking hebt)	☐ dvd-speler
☐ cd's
☐ mp3-speler/discman
☐ computer
25. Hoeveel uur per week gebruik je (ongeveer) de dvd-speler (om bijvoorbeeld naar films te kijken of muziek te luisteren?)	_____
26. Hoeveel uur per week luister je (ongeveer) naar cd's?	_____
27. Hoeveel uur per week gebruik je (ongeveer) een mp3speler/discman?	_____
28. Hoeveel uur per week gebruik je (ongeveer) een computer?	_____

Nu willen we je vragen of er op school in de Engelse les wel eens gebruik wordt gemaakt van cd's met Engelse radio-opnamen en/of Engels lesmateriaal.

29. Gebruikt je leraar/lerares wel eens opnamen van Engelse radioprogramma's?	Ja/Nee
30. Zo ja; hoe vaak?	☐ minder dan 1 keer per maand
☐ 1-3 keer per maand
☐ 1 keer per week
☐ meer dan 1 keer per week
31. Gebruikt je leraar/lerares wel eens cd's met Engels lesmateriaal in de klas?	Ja/Nee
32. Zo ja; hoe vaak?	☐ minder dan 1 keer per maand
☐ 1-3 keer per maand
☐ 1-3 keer per maand
☐ 1 keer per week
☐ meer dan 1 keer per week
33. Luister je buiten schooltijd wel eens naar radio-uitzendingen in het Engels?	Ja/Nee
34. Zo ja; hoe vaak luister je dan naar Engelse radio-uitzendingen?	☐ minder dan 1 keer per maand
☐ 1-3 keer per maand
☐ 1-3 keer per maand
☐ 1 keer per week
☐ meer dan 1 keer per week

Nu willen we graag iets weten over het gebruik van TV en video/dvd in de Engelse les

35. Kijken jullie wel eens naar opnamen van gewone Engelse tv-programma's in de les? Ja/Nee
36. Zo ja; hoe vaak is dat? minder dan 1 keer per maand
 1-3 keer per maand
 1 keer per week
 meer dan 1 keer per week
37. Wordt er wel eens Engels onderwijsmateriaal op video/dvd gebruikt in de Engelse les? Ja/Nee
38. Als dat zo is; hoe vaak? minder dan 1 keer per maand
 1-3 keer per maand
 1 keer per week
 meer dan 1 keer per week
39. Kijk je buiten schooltijd wel eens naar TV-uitzendingen in het Engels? Ja/Nee
40. Hoe vaak kijk je naar die uitzendingen? minder dan 1 keer per maand
 1-3 keer per maand
 1 keer per week
 meer dan 1 keer per week
41. Hoeveel uur per week luister je ongeveer naar muziek? 1-3 uur per week
 4-8 uur per week
 9-12 uur per week
 13 uur per week of meer
 ik luister niet naar muziek
42. Luister je meer naar Engelstalige muziek of meer naar Nederlandstalige muziek? Alleen Engels
 Meestal Engels
 Iets meer Engels
 Ongeveer evenveel
 Iets meer Nederlands
 Meestal Nederlands
 Alleen Nederlands
 Niet van toepassing
43. Hoe belangrijk is de tekst van NEDERLANDSTALIGE liedjes voor je? Heel belangrijk
 Belangrijk
 Niet zo belangrijk
 Helemaal niet belangrijk
 Niet van toepassing

44. Hoe belangrijk is de tekst van ENGELSTALIGE liedjes voor je? Heel belangrijk
 Belangrijk
 Niet zo belangrijk
 Helemaal niet belangrijk
 Niet van toepassing

Welke mogelijkheden heb je om in contact te komen met het Engels?

Hieronder staat een lijst (vraag 45 t/m 57) met mogelijkheden. Vul bij iedere mogelijkheid in welke omschrijving jouw situatie het beste weergeeft; 1=heel vaak; 2= vaak; 3=soms; 4=nooit

45. Leraar Engels	1 2 3 4
46. Ouders/verzorgers	1 2 3 4
47. Broers/zussen	1 2 3 4
48. Vrienden	1 2 3 4
49. Muziek op de radio	1 2 3 4
50. Spraak op de radio	1 2 3 4
51. TV	1 2 3 4
52. Cd's/mp3's	1 2 3 4
53. Bioscoop	1 2 3 4
54. Kranten	1 2 3 4
55. Tijdschriften	1 2 3 4
56. Boeken	1 2 3 4
57. Computer	1 2 3 4